

AR LAUKIAMI DIASPOROS VAIKAI LIETUVOJE? TĖVŲ IR MOKYTOJŲ PATIRTYS

IRMA BUDGINAITĖ, RŪTA MAŠIDLAUSKAITĖ

Straipsnyje analizuojamos su vaikais į Lietuvą grįžusių migrantų ir jų vaikais dirbančių mokytojų patirtys. Nagrinėjamo grįžtamosios migracijos reiškinių įvairiapusiškumas pirmiausia atskleidžiamas pasitelkus pusiau struktūruotą interviu su mokytojais ir tėvais, taip pat grupinės diskusijos su mokytojais metu 2014 m. surinktą medžiagą ir 2013 m. atliktų reprezentatyvių Lietuvos gyventojų ir grįžusių migrantų apklausų duomenis. Straipsnyje aptariamos pagrindinės grįžimo priežastys, grįžusiems migrantams būdingos charakteristikos, grįžimo ir ugdymo įstaigų pasirinkimo aplinkybės. Analizuojama, kaip vyksta mokinių žinių nustatymas, klasės pa(si)rinkimas, kokias teisinėje bazėje numatytas priemonės taiko mokytojai, su kokiais iššūkiais jie susiduria ugdydami tiesioginės migracijos patirties turinčius vaikus skirtingose Lietuvos savivaldybėse. Šiuo tyrimu siekiama prisidėti prie grįžtamajai migracijai skirtų tyrimų Lietuvoje plėtros, į analizę įtraukiant skirtingų savivaldybių įvairaus dydžio miesteliuose ir miestuose, ne tik didžiausiuose Lietuvos miestuose, dirbančių mokytojų ir tėvų patirtis¹.

---

¹ Straipsnis parengtas įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Savi ar svetimi? Grįžusių migrantų integracija į Lietuvos darbo rinką ir visuomenę“ (sutartis Nr. MIP 13344). Autorės pirmiausia dėkoja visiems tyrimo dalyviams, su-

---

Irma Budginaitė – Viešosios politikos ir vadybos instituto vyr. analitikė ir Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Sociologijos katedros doktorantė (el. paštas: irma@vpvi.lt).

Rūta Mašidlauskaitė – Viešosios politikos ir vadybos instituto jaunesnioji analitikė (el. paštas: ruta@vpvi.lt).

© Irma Budginaitė, Rūta Mašidlauskaitė, 2015

Straipsnis įteiktas redakcijai 2015 m. sausio 19 d.

Straipsnis pasirašytas spaudai 2015 m. kovo 26 d.

Ivadas

Šiuolaikinė migracija nebegali būti suprantama kaip „vienos krypties eismas“². Mažėjančios kelionių kainos ir informacinių technologijų plėtra išvykusiesiems suteikia geresnes galimybes palaikyti daugialypius socialinius ir ekonominius ryšius su kilmės šalimi³. Kai kurie išvykstantieji užsienyje gyventi ketina palyginti neilgą laiką iš anksto numatydami tikslų grįžimo į kilmės šalį laiką, kiti apsisprendžia grįžti dėl pasikeitusių aplinkybių, pasiektų tikslų, šeiminių ir kitų aplinkybių⁴. Tad didelė dalis migracijos yra trumpalaikė, nemaža grįžtamoji migracija, taip pat pakartotinė ir daugkartinė arba apykaitinė migracija⁵, kuri, kalbant apie migraciją tarp Europos Sąjungos valstybių narių, neretai apibrėžiama mobilumo terminu.

Didėjantis gyventojų mobilumas veikia įvairias gyvenimo sritis, taip pat neišvengiamai paliečia švietimo įstaigas ir kelia iššūkių pedagogams tiek tikslo, tiek kilmės šalyse. Tai skatina analizuoti naujai atvykusių migrantų vaikų integravimą(si) į mokyklas tikslo šalyse⁶, švietimo įstaigų ir šeimos vaidmenį ugdant vaikus tikslo šalyse⁷, miš-

---

tikusiems pasidalyti savo patirtimi. Taip pat dėkoja Švietimo ir mokslo ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyr. specialistei Onai Čepulienėi, Lietuvos savivaldybių Švietimo skyrių darbuotojams, tyrime dalyvavusių mokyklų vadovams, užsienio valstybių lietuvių bendruomenių pirmininkams ir visiems grįžusiųjų kontaktiniais duomenimis pasidalijusiems asmenims už pagalbą renkant duomenis tyrimui. Taip pat dėkoja anoniminiams recenzentams už jų skirtą laiką ir pastabas.

² Barcevičius Egidijus, Žvalionytė Dovilė, „Išvados: ar nustos suktis užburtas migracijos ratas?“, Barcevičius Egidijus, Žvalionytė Dovilė (red.), *Užburtas ratas: Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vilnius: Vaga, 2012, p. 274.

³ Barcevičius Egidijus, „Pranašai savame krašte: specialusis „Politologijos“ numeris apie grįžtamąją migraciją“, *Politologija* 2 (78), 2015.

⁴ Žvalionytė Dovilė, Jastramskis Mažvydas, „Grįžtamoji migracija ir žmogiškasis kapitalas“, Barcevičius Egidijus, Žvalionytė Dovilė (red.), *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vilnius: Vaga, 2012, p. 117.

⁵ Barcevičius, Žvalionytė, p. 274.

⁶ Žr. Adams Leah D., Shambleau Krista M., „Teachers’, Children’s, and Parents’ Perspectives on Newly Arrived Children’s Adjustment to Elementary School“, Adams Leah D., Kirova Anna (sud.), *Global Migration and Education. Schools, Children and Families*, New York: Routledge, 2010, p. 87–102.

⁷ Žr. Roer-Strier Dorit, Strier Roni, „The Role of Home and School in the Socialization of Immigrant Children in Israel: Fathers’ Views“, Adams Leah D., Kirova Anna

rių porų pasirinktas vaikų švietimo strategijas⁸ ir pan. Taip pat atskiro dėmesio susilaukia ne tėvų kilmės šalyse gimusių ar ilgą laiką jose gyvenusių vaikų, jų tėvų ir jų mokytojų patirtys grįžtamosios migracijos atveju⁹. Šis straipsnis priskirtinas būtent prie pastarųjų tyrimų, nes jis skirtas su vaikais į Lietuvą grįžusių asmenų ir mokytojų, ugdančių jų vaikus, patirtims analizuoti.

Ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikai, išvykę kartu su tėvais arba gimę užsienyje, kurių tėvai arba vienas iš tėvų nusprendžia grįžti į Lietuvą, atsiduria išskirtinėje padėtyje. Kad ir kokia būtų tokių vaikų gimimo vieta ir gyvenimo kitoje šalyje trukmė, jų persikėlimas gyventi į Lietuvą susijęs tiek su kalbinės ir socialinės, tiek su ugdymo aplinkos pakeitimu. Analizuojant unikalias vaikų ugdymosi ir integravimosi patirtis galima aptikti tautinio tapatumo konfliktą¹⁰, mokinių tapatybės svyravimų¹¹, patirties „neperkeliama“¹², mokymosi kalbos pakeitimo ir kalbos prasmės suvokimo sunkumų bei šeimoje kylančių sunkumų dėl besikeičiančių šeimos formų ir gyvenimo būdo¹³ ir pan.

(sud.), *Global Migration and Education. Schools, Children and Families*, New York: Routledge, 2010, p. 103–120; Orellana OMarjorie Faulstich et al., „Transnational Childhoods: The Participation of Children in Processes of Family Migration“, *Social Problems* 48 (4), 2001, p. 572–591.

- ⁸ Žr. Gaspar Sofia, „Family Child-raising and Education Strategies among European Mixed Couples“, Bekerman Zvi Geisen Thomas (sud.), *International Handbook of Migration, Minorities and Education*, Springer Science+Business Media B. V., 2012, p. 117–134.
- ⁹ Žr. Hatfield Madeleine E., „Children Moving ‘home’? Everyday Experiences of Return Migration in Highly Skilled Households“, *Childhood* 17 (2), 2010, p. 243–257.
- ¹⁰ Žr. Ruškus Jonas, „Į Lietuvą atvykusių lietuvių kilmės moksleivių patirtis: „Lietuvių namų“ atvejis“, *Emigracija ir šeima: vaikų ugdymo problemos ir iššūkiai*, Vilnius: Versus aureus, 2008, p. 243; taip pat žr. Ruškus Jonas, Kuzmickaitė Daiva Kristina, „Į Lietuvą grįžusių vaikų ugdymo ypatumai: „Šėltinio“ mokyklos atvejis“, *Emigracija ir šeima: vaikų ugdymo problemos ir iššūkiai*, Vilnius: Versus aureus, 2008, p. 276–278.
- ¹¹ Žr. Lukočiūtė Lina, Mažeikis Gintautas, Mickutė Roma, „Hermeneutinė klasė: iš užsienio grįžusių mokinių tapatybės švytuoklė ir jos supratimas“, *Humanitariniai mokslai*, 2009.
- ¹² Žr. ten pat ir Garšvė Lina, *Tautinės tapatybės kaita: lietuvių kilmės mokinių atvejis*, 2013.
- ¹³ Ruškus, Kuzmickaitė, p. 264–267, 275–276.

Kaip pažymi vaikų vaidmenį migracijos procesuose analizuojantys užsienio mokslininkai¹⁴, grįžtančių vaikų patirtys gali būti unikalios atsižvelgiant ir į tai, kad jų persikėlimą į tėvų kilmės šalį ne visada galima be išlygų vadinti grįžimu „namo“, nes kai kurie jų gimė ir augo kitoje šalyje arba išvyko su tėvais arba vienu iš tėvų palyginti nedidelio amžiaus. Atsižvelgiant į tai, šiame straipsnyje pasirinkta vartoti sąvoką „tiesioginės migracinės patirties turintys vaikai“. Ši sąvoka taikoma vaikams, kurie emigravo kartu su šeimos nariais ar vienu jų ir užsienyje gyveno ne trumpiau kaip vienerius metus ir šiuo metu gyvena Lietuvoje arba gimė ir augo tikslo šalyje ir pastaraisiais metais su šeimos nariais / vienu jų grįžo gyventi į Lietuvą.

Analizuoti grįžtamosios migracijos reiškinį ir būtent tėvų, turinčių ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų, grįžimą ir jų integravimąsi į Lietuvos mokyklas svarbu tiek dėl akademinų, tiek dėl praktinių viešosios politikos priežasčių. Pirma, kaip paaiškėja apžvelgus akademinę literatūrą, šios srities tyrimai Lietuvoje iki šiol tebėra palyginti negausūs (žr. 1 skyrių), tad šis straipsnis papildo anksčiau tyrimų metu surinktą informaciją, tėvų ir mokytojų patiriamus sunkumus ir pateikia naujų empirinių duomenų. Antra, atsižvelgiant į palyginti didelį Lietuvos gyventojų mobilumą ir grįžtamosios migracijos tendencijas, Lietuvos mokyklų mokytojai taip pat susiduria su unikaliomis pedagoginėmis situacijomis¹⁵. Jų analizė gali būti aktuali ir viešosios politikos formuotojams. Dirbant su grįžusiais vaikais reikia individualaus ir jautraus priėmimo prie vaiko¹⁶, svarbūs kūrybiniai pedagoginiai sprendimai, neformalus ugdymas, mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas¹⁷, pedagogų parengimas ir pedagogams teikiama pagalba.

---

¹⁴ Žr. Hatfield, p. 243–257; Jacqueline Knörr, „When German Children Come: Experiences of (re-) migration to Germany – and Some Remarks about the ‘TCK’-Issue“, *Childhood and Migration: From Experience to Agency*, Knörr Jacqueline (ed.), Culture and Social Practice, Bielefeld: Transcript-Verlag, 2005, p. 51–76.

¹⁵ Žvirdauskas, p. 100.

¹⁶ Ruškus, p. 242.

¹⁷ Ruškus, Kuzmickaitė, p. 279.

Šiame straipsnyje analizuojamos mokytojų, dirbančių su tiesioginės migracijos patirties turinčiais vaikais, ir su vaikais į Lietuvą grįžusių asmenų patirtys, remiantis empirine medžiaga, surinkta 2014 m. atliekant pusiau struktūruotus interviu su tiesioginės migracinės patirties turinčių vaikų mokytojais ir tėvais, taip pat grupinės diskusijos su mokytojais ir 2013 m. reprezentatyvių Lietuvos gyventojų ir grįžusių migrantų apklausų metu surinktais duomenimis. Visi tyrimo metu kalbinti tėvai yra grįžę iš Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių narių (žr. 2 skyrių). Tyrimo metu kalbinti mokytojai, kurie dirbo su vaikais, grįžusiais iš ES šalių, ir tik vos keletas jų (taip pat) turėjo darbo su vaikais, grįžusiais iš kitų šalių, arba su vaikais, neturinčiais šaknų Lietuvoje, patirties.

Autorių atliktas tyrimas aktualus dėl kelių priežasčių. *Pirma*, į analizę įtraukiamos ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir skirtingų savivaldybių įvairaus dydžio miesteliuose ir miestuose gyvenančių su vaikais grįžusių migrantų ir su jų vaikais dirbančių mokytojų patirtys. *Antra*, tyrimo metu analizuoti tiek kiekybiniai, tiek kokybiniai duomenys suteikia svarbios informacijos apie bendras grįžtamosios migracijos tendencijas ir su vaikais grįžtančių asmenų bendruosius bruožus, taip pat leidžia geriau suprasti individualias mokytojų ir tėvų patirtis, naujais duomenimis papildo ankstesnius Lietuvoje atliktus empirinius tyrimus.

Šiame straipsnyje, aptarus aktualius ankstesnius tyrimus, atliktus Lietuvoje, ir pagrindinius tyrimo klausimus (žr. 1 skyrių) bei duomenų rinkimo ir analizės metodus (žr. 2 skyrių), pagrindinis dėmesys skiriamas straipsnio autorių atlikto empirinio tyrimo rezultatams pristatyti (žr. 3 skyrių). *Pirma*, aptariamos pagrindinės grįžimo priežastys ir grįžusiųjų bendrieji bruožai. *Antra*, analizuojamos grįžimo ir ugdymo įstaigų pasirinkimo aplinkybės. *Trečia*, aptariamas mokinių žinių nustatymas, juos registruojant konkrečioje mokykloje, ir klasės pa(si)rinkimas, skirtingose Lietuvos savivaldybėse gyvenančių tėvų patirtys renkantis švietimo įstaigas Lietuvoje savo atžaloms. *Ketvirta*, pagrindinis dėmesys skiriamas mokytojų patiriamams sun-

kumams, taikomoms mokymo ir ugdymo strategijoms integruojant vaikus į naują aplinką ir kūrybiniais sprendimams bei pedagogams suteikiamai pagalbai analizuoti.

1. Trumpa ankstesnių Lietuvoje atliktų tyrimų apžvalga ir pagrindiniai tyrimo klausimai

Nors migracijos reiškinyje Lietuvoje sulaukia nemažai akademikų dėmesio ir tyrimų, analizuojančių šį reiškinį įvairiais aspektais, skaičius pastaraisiais metais didėja, daugiausia dėmesio iki šiol skirta ekonominiams migracijos klausimams, taip pat šeimų patirtims migracijos kontekste. Tuose tyrimuose nagrinėjama atotolio šeimų problematika, socialiniai šeimos narių ryšiai¹⁸, tėvų išvykimo pasekmės Lietuvoje likusiems vaikams¹⁹ ir pan.

Tyrimai, kuriuose analizuojama vaikų adaptacija pasikeitusioje ugdymo aplinkoje užsienyje (emigracija) arba Lietuvoje (grįžtamoji migracija), palyginti negausūs. Iki šiol daugiausia tirti įvairūs lietuvių, gyvenančių užsienyje, švietimo aspektai: lituanistinio ugdymo

---

¹⁸ Žr. Maslauskaitė Aušra, Stankūnienė Vlada, *Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos augėzė, funkcijos, raidos perspektyvos*, Vilnius, 2007; Juozeliūnienė Irena et al., „Atotolio šeima: nauja užduotis šeimos sociologijai“, *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 1, 2008, p. 119–133; Juozeliūnienė Irena et al., „Emigrantai: „atstumtieji“ ar nauji socialiniai veikėjai?“, *Filosofija. Sociologija* 25 (4), 2014, p. 254–262; Gedvilaitė-Kordušienė Margarita, „Normatyvinis kartų solidarumas migracijos kontekste: vyresnio amžiaus tėvų, likusių Lietuvoje, požiūris“, *Filosofija. Sociologija* 25 (4), 2014, p. 263–271; Česnuitytė Vida et al., *Lietuvos šeima: socialinių saitų perspektyva*, Vilnius: M. Romerio universitetas, 2014; Mikulionienė Sarmitė, „Mes čia – jie ten. Tarpgeneracinio bendravimo įprasminimas, būdai, vertinimas“, *Socialinis darbas* 12 (2), 2013, p. 227–239.

¹⁹ Žr. Giedraitytė Marija, Bieliauskaitė Rasa, „Vaikų, kurių tėvai išvykę iš Lietuvos, elgesio ir emocijų sunkumai: palyginimas su Lietuvos reprezentacinės imties duomenimis“, *International Journal of Psychology: A Biopsychosocial Approach*, No. 7, 2010, p. 9–28; Malinauskas Gedas, „Ar vaikas išgyvena krizę?: tyrinėjant laikinosios darbo migracijos įtaką vaikui“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, Nr. 2, 2006, p. 30–42; Acus Arūnas, Acienė Elvyra, „Discourse of Child Socialization in the Situation of Family Labour Migration“, *Spring University. Changing Education in a Changing Society*, No. 1/2, 2010; Zagrapskienė Sonata, *Tėvų-emigrantų vaikų psichosocialinė savijauta globėjų vertinimo aspektu*. Magistro darbas, 2010.

struktūra²⁰, lituanistinio vaikų ugdymo užsienio šalyse ypatumai²¹, užsienyje gyvenančių lietuvių vaikų ugdymo problematika²², tėvų vaidmuo palengvinant vaikų prisitaikymą naujoje ugdymo aplinkoje²³ ir pan.

Kalbant apie tiesioginės migracinės patirties turinčių vaikų adaptavimąsi Lietuvoje, išskirti galima vos keletą publikacijų²⁴. Pirmiausia reikėtų paminėti Lietuvių išeivijos instituto tyrimo „Emigracija ir šeima“ pagrindu parengtus straipsnius, kuriuose pirmą kartą aptariamos Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi į Lietuvą, vaikų ugdymo organizavimo problemos²⁵. Į Lietuvos bendrojo lavinimo įstaigas iš užsienio grįžusių vaikų tapatybės konfliktus pastaraisiais metais taip pat analizavo Šiaulių universiteto mokslininkai²⁶. Vis dėlto mokytojų ir tėvų patirtis į analizę įtraukiantys tyrimai iki šiol daugiausia vykdyti atskirose mokyklose, besispecializuojančiose ugdyti migracinės patirties turinčius vaikus (pvz., „Lietuvių

²⁰ Bagdonavičienė Vida, „Lituanistinio švietimo struktūra pasaulyje ir TMID veiklos kryptys“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, Nr. 6, 2008, p. 17–22.

²¹ Celešūtė Ingrida, „Lituanistinio vaikų ugdymo užsienio šalyse ypatumai“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, Nr. 2, 2008, p. 52–72.

²² Kuzmickaitė Daiva Kristina, „Vaikų švietimas užsienio šalyse“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, Nr. 2, 2008, p. 23–51; Gruodytė Edita, Liutikienė Laima, *Emigracijoje gyvenančių lietuvių vaikų ugdymo problematika. Emigracija ir šeima: vaikų ugdymo problemos ir iššūkiai*, Vilnius: Versus aureus, 2008, p. 153–176.

²³ Rupšienė Liudmila, Batuchina Aleksandra, „Lietuvos darbo migrantų pagalba savo mokyklinio amžiaus vaikams prisitaikyti naujoje mokykloje užsienyje“, *Tiltai: socialiniai mokslai*, Nr. 4, 2012; Rupšienė Liudmila, Rožnova Aleksandra, „Lietuvos darbo migrantų galimybės apmokėti mokyklinio amžiaus vaikų mokymosi ir neformaliojo ugdymosi užsienyje išlaidas: kaitos aspektas“, *Tiltai: socialiniai mokslai*, Nr. 3 (56), 2011, p. 367–378.

²⁴ Rengiant straipsnį pirmiausia atlikta recenzuojamuose leidiniuose išspausdintų straipsnių apžvalga. Straipsnio autorės taip pat susipažino su įvairiose Lietuvos švietimo įstaigose parengtais bakalauro ir magistro darbais, tačiau jie į šią apžvalgą nėra įtraukiami.

²⁵ Žvirdauskas Dainius, „Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi Lietuvoje ir gyvenančių užsienyje, vaikų ugdymo organizavimo problemos“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, Nr. 6, 2008, p. 97–105.

²⁶ Žr. Lukočiūtė et al., p. 67–74.

namai²⁷), arba įsikūrusiose didžiuosiuose miestuose ir turinčiose daugiau grįžusių vaikų (pvz., Šiaulių „Šėltinio“ mokyklos atvejis²⁸).

Minėtuose tyrimuose pažymima, kad dėl įvardytų problemų Lietuvos mokyklų mokytojai susiduria su unikaliomis pedagoginėmis situacijomis²⁹, o dirbant su grįžusiais vaikais reikia individualaus ir jautraus priėjimo prie vaiko³⁰, svarbūs kūrybiniai pedagoginiai sprendimai, neformalus ugdymas, mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas³¹. Taip pat įvardijamas pedagogams reikalingos pagalbos trūkumas³², o hermeneutinė pedagogikos prieiga pateikiama kaip galimas kylančių problemų sprendimo būdas³³.

Šiame straipsnyje analizuojamos įvairių Lietuvos regionų bendrojo ugdymo įstaigų patirtys, įgytos ugdant vaikus, grįžusius arba atvykusius į tėvų kilmės šalį, siekiant atsakyti į tokius klausimus: Kokią reikšmę turi vaikų švietimo galimybės Lietuvoje priimant sprendimą grįžti? Kaip vyksta ugdymo įstaigų pasirinkimas, žinių nustatymas ir klasės pa(si)rinkimas? Kiek numatytos priemonės, skirtos palengvinti grįžusių vaikų integravimąsi, žinomos į Lietuvą grįžusiems migrantams? Su kokiais papildomais sunkumais susiduria mokytojai, dirbantys su tiesioginės migracinės patirties turinčiais vaikais? Straipsnis remiasi 2013–2014 m. atliktu tyrimu, siekiančiu papildyti grįžtamajai migracijai skirtą literatūrą naujais empiriniais duomenimis. Duomenų rinkimo ir analizės metodai pristatomi kitame šio straipsnio skyriuje.

2. Duomenų rinkimo ir analizės metodai

Šiame straipsnyje remiamasi tiek kokybiniais, tiek kiekybiniais metodais surinktais duomenimis. Nagrinėjamo reiškinio įvairiapusišku-

---

²⁷ Ruškus, p. 221–260.

²⁸ Ruškus, Kuzmickaitė, p. 261–280.

²⁹ Žvirdauskas, p. 100.

³⁰ Ruškus, p. 242.

³¹ Ruškus, Kuzmickaitė, p. 279.

³² Ten pat, p. 274.

³³ Garšvė, 2012.

mas pirmiausia atskleidžiamas pasitelkus pusiau struktūruotų interviu su tiesioginės migracinės patirties turinčių vaikų mokytojais ir tėvais bei grupinės diskusijos su mokytojais metu surinktą medžiagą. Taip pat remiamasi įgyvendinant mokslinį projektą „Savi ar svietimi?“ atliktų reprezentatyvių apklausų duomenimis. Toliau detaliau pristatomi visi minėti tyrimo šaltiniai.

Interviu su mokytojais. Siekiant identifikuoti mokyklas, kuriose mokosi tiesioginės migracinės patirties turintys vaikai, ir atlikti interviu su jose dirbančiais pedagogais, buvo organizuojama savivaldybių Švietimo skyrių darbuotojų internetinė apklausa³⁴. Iš viso tyrime dalyvauti sutiko 11 mokyklų, įsikūrusių gyvenvietėse iki 2 tūkst. gyventojų (3 mokyklos), 10–50 tūkst. (4 mokyklos), 50–100 tūkst. (1 mokykla) ir 100–500 tūkst. (3 mokyklos) gyventojų miestuose 8 Lietuvos savivaldybėse. 2014 m. balandį–birželį atlikti pusiau struktūruoti interviu su 32 mokytojais³⁵ iš 10 mokyklų³⁶. Visi interviu atlikti betarpiškai (angl. *face to face*)³⁷. Siekiant papildyti tyrimo rezultatus, gautus analizuojant interviu metu surinktą medžiagą, tų pačių metų spalį vienoje mokykloje buvo papildomai suorganizuota grupinė diskusija, kurioje dalyvavo 10 mokytojų.

---

³⁴ Nustatyti tikslų mokinių, grįžusių arba atvykusių iš užsienio į lietuviškas mokyklas, skaičių nėra įmanoma, nes tokie duomenys nacionaliniu lygmeniu nėra kaupiami. Apklausa išplatinta padedant Švietimo ir mokslo ministerijai. Savivaldybių Švietimo skyrių darbuotojų paprašyta pateikti duomenis, jeigu juos turi, arba nurodyti esančias savivaldybėje mokyklas, kuriose, jų žiniomis, mokosi grįžę vaikai. Apklausa anketos taip pat išdalytos 2014 m. kovo 27 d. vykusiuose mokytojų mokymuose, organizuotuose įgyvendinant Lituaništinio švietimo modelio iniciatyvą. Nors apklausa buvo skirta savivaldybių Švietimo skyrių darbuotojams, kai kurių savivaldybių atstovai, neturintys duomenų apie tiesioginės migracijos patirties turinčių mokinių skaičių savivaldybėje, kvietimą dalyvauti apklausoje persiuntė mokykloms. Iš viso atsiliepė 7 savivaldybių ir 20 mokyklų atstovai. Išanalizavus apklausos metu gautus duomenis, kvietimai dalyvauti tyrime išsiųsti mokykloms, kuriose mokėsi daugiau nei vienas tiesioginės migracinės patirties turintis mokinys.

³⁵ Tyrimo dalyvių amžius varijavo nuo 25 iki 60 metų, dauguma jų – moterys.

³⁶ Tyrimo metu taip pat atlikti interviu su 2 direktoriais ir 2 socialiniais darbuotojais.

³⁷ Dažniausiai pirmas kontaktas buvo užmezgamas su direktoriumi. Gavus sutikimą direktoriai, pavaduotojai ar socialiniai darbuotojai padėdavo suorganizuoti interviu su mokyklos mokytojais.

Interviu su tėvais. 2014 m. balandį, gegužę ir gruodį atlikta 10 interviu su asmenimis, kurie su vaikais iki 18 metų grįžo gyventi į Lietuvą³⁸. Interviu su tėvais buvo organizuoti sniego gniūžtės principu³⁹. Tyrime dalyvavo 30–45 m. amžiaus asmenys (9 iš 10 – moterys), grįžę iš Airijos, Didžiosios Britanijos, Ispanijos, Suomijos arba Vokietijos, kur praleido nuo 4 iki 12 metų.

Apklausų duomenys. 2013 m. rugpjūtį buvo atlikta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų (18 metų ir vyresnių) apklausa (*Omnibus* tipo tyrimas) taikant daugiapakopę (sluoksniinę) tikimybinę atranką⁴⁰. Apklausos metu tiesioginio interviu būdu buvo apklausti 1 930 Lietuvos gyventojų. Tų pačių metų lapkritį buvo atlikta grįžusių migrantų apklausa, taikant modifikuotą tikimybinę atranką kai kvotos kontroliuojamos. Apklausos metu tiesioginio interviu būdu buvo apklausti 804 grįžę migrantai. Respondentų atranka ir apklausų įgyvendinimas plačiau aprašomas kitame šio „Politologijos“ numerio straipsnyje⁴¹.

Duomenų analizė. Pusiau struktūruotų interviu ir grupinės diskusijos metu surinkti duomenys analizuoti naudojantis „NVivo 10“ turinio analizės programa. Kokybiniais metodais surinktai informacijai analizuoti pasirinkta teminė analizė (angl. *thematic analysis*), kuri nėra iš anksto susaistyta su konkrečia teorine prieiga⁴². Visa interviu ir grupinės diskusijos metu surinkta medžiaga buvo transkribuota ir

---

³⁸ 2014 m. balandį taip pat atliktas žvalgomasis pusiau struktūruotas interviu su 17 metų mokiniu.

³⁹ Pirmiausia, tėvus buvo bandoma pasiekti per interviu dalyvavusius mokytojus, tačiau šiai strategijai ne visai pasitvirtinus, informantų, atitinkančių tyrimo imties kriterijus, vėliau papildomai ieškota per socialinius tinklus ir kreiptasi į užsienio lietuvių bendruomenių pirmininkus.

⁴⁰ Ši apklausa buvo reikalinga norint vėliau atlikti reprezentatyvią į Lietuvą gyventi grįžusių migrantų apklausą, nes nesama oficialios statistikos apie grįžusių migrantų dalį Lietuvos visuomenėje, šios populiacijos charakteristikas, pasiskirstymą Lietuvos teritorijoje.

⁴¹ Žr. Žvalionytė Dovelė, „Migracijos patirtis – pranašumas ar trūkumas Lietuvos darbo rinkoje?“, *Politologija* 2 (78), 2015.

⁴² Braun Virginia, Clarke Victoria, „Using Thematic Analysis in Psychology“, *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 2006, p. 81.

daug kartų skaitant suklasifikuota ir analizuota, naudojant kodus, kylančius iš interviu turinio, ir taip kuriant kodavimo struktūrą (angl. *coding frame*)⁴³. Apklausų metu surinkti duomenys analizuoti naudojantis SPSS programa. Duomenims analizuoti naudota aprašomoji statistika.

3. Tyrimo rezultatai

3.1. Grįžusiųjų bendrieji bruožai ir pagrindinės grįžimo priežastys

Nors duomenys apie tikslų grįžusių arba atvykusių iš užsienio į lietuviškas mokyklas mokinių skaičių nei nacionaliniu, nei savivaldybių lygmeniu nėra kaupiami, minėtos reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos suteikia informacijos apie galimą reiškinių mastą. Pavyzdžiui, 2013 m. atlikta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa atskleidė, kad net 6 proc. Lietuvos gyventojų yra gyvenę užsienyje ilgiau nei 12 mėnesių. Manoma, kad iš viso tuo metu, kai buvo atlikta apklausa, Lietuvoje gyveno apie 110 tūkst. asmenų, kurie po 1990 m. užsienyje praleido ne mažiau kaip metus ir grįžo į Lietuvą⁴⁴. Tais pačiais metais atliktos reprezentatyvios grįžusių migrantų apklausos duomenimis, apytiksliai vienas iš trijų grįžusiųjų, kai grįžo gyventi į Lietuvą, turėjo vaikų, jaunesnių nei 18 metų. 31,8 proc. grįžusiųjų užsienyje gyveno kartu su vaikais ir grįžo su jais į Lietuvą, tai apy-

---

⁴³ Plačiau apie teminės analizės taikymą analizuojant kokybiniais metodais surinktus duomenis žr. Joffe Helene, „Thematic Analysis“, *Qualitative Research Methods in Mental Health and Psychotherapy: A Guide for Students and Practitioners*, John Wiley and Sons Ltd., 2012, p. 215–218; Vaismoradi Mojtaba et al., „Content Analysis and Thematic Analysis: Implications for Conducting a Qualitative Descriptive Study“, *Nursing and Health Sciences*, No. 15, 2013, p. 398–405.

⁴⁴ Žr. Barcevičius Egidijus, Gineikytė Vaida, „Aukštos kvalifikacijos migrantų sugrįžimas: ar užsienyje įgytos žinios ir įgūdžiai padeda įsitvirtinti Lietuvos darbo rinkoje?“, *Politologija* 2 (78), 2015; Žvalionytė Dovilė, *Grįžusiųjų migrantų integracija kilmės šalies darbo rinkoje: Lietuvos atvejo analizė*. Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

tiksliai gali sudaryti apie 11–12 tūkst. Lietuvos gyventojų. Remiantis šios apklausos duomenimis, likęs 61 proc. grįžusių asmenų vaikų gyveno prižiūrėti Lietuvoje likusių šeimos narių ir artimųjų. Nedidelė grįžusiųjų dalis nurodė, kad vaikai su jais gyveno užsienyje ir liko ten gyventi (3,9 proc.) arba buvo likę gyventi Lietuvoje savarankiškai (3,3 proc.). Vaikų turinčios moterys dažniau nei vyrai nurodė, kad vaikai grįžo į Lietuvą kartu su jomis, o vyrai dažniau teigė, kad vaikai ir antroji pusė gyveno Lietuvoje.

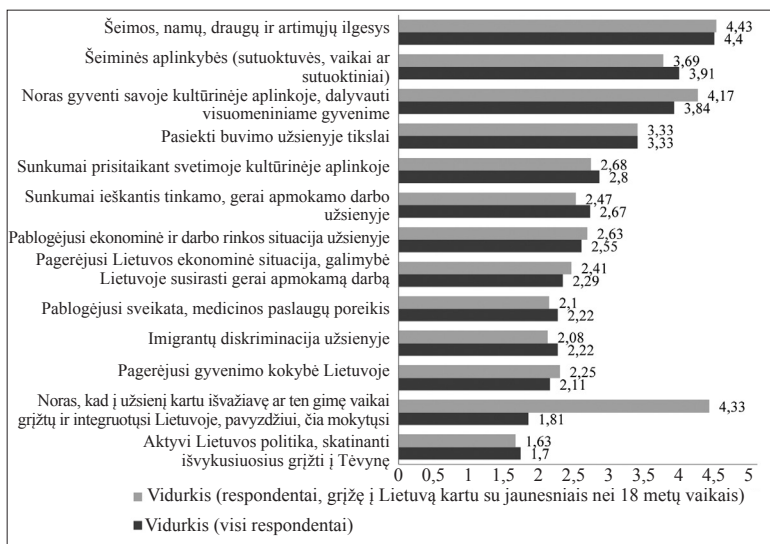
Ankstesni tyrimai atskleidė, kad šeiminės aplinkybės yra vienas svarbiausių veiksnių, skatinančių išvykusių asmenų grįžti, o noras kurti šeimą ir auginti vaikus savo kultūrinėje aplinkoje bei vaikų išsilavinimas gali būti svarbūs apsisprendžiant dėl grįžimo⁴⁵. Paklausti apie pagrindines grįžimo į Lietuvą priežastis, minėtos grįžusių migrantų apklausos dalyviai, panašiai kaip ir ankstesniais metais atliktų apklausų⁴⁶, nurodė, kad didžiausią įtaką jų apsisprendimui turėjo ne ekonominiai, o socialiniai veiksniai. Kaip galima matyti iš 1 pav., šeimos, namų ir artimųjų elgesį, šeimines aplinkybes ir norą gyventi savoje kultūrinėje aplinkoje ir visuomeniniame gyvenime grįžusieji išskyrė kaip svarbiausias priežastis, lėmusias jų apsisprendimą neatsižvelgiant į tai, ar jie turi vaikų, ar ne. Vaikų turintys apklausos dalyviai taip pat įvardijo norą, kad į užsienį kartu išvažiuotų ar ten gimę jų vaikai integruotųsi tėvų kilmės šalyje, kaip labai didelę įtaką jų apsisprendimui grįžti turėjusį veiksnių (žr. 1 pav.).

Be to, grįžusių migrantų apklausos duomenys rodo, kad su vaikais iki 18 metų grįžtantys asmenys dažniau nei kiti emigrantai grįždavo vasarą. Tad konkretaus metų laiko pasirinkimas grįžti gali būti susijęs ir su mokslo metų pradžia.

---

⁴⁵ Žr. Budginaitė Irma, „Politiniai grįžtamosios migracijos veiksniai: politikos priemonės ir jų sėkmė“, Barcevičius Egidijus, Žvalionytė Dovilė (red.), *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vilnius: Vaga, 2012.

⁴⁶ Žvalionytė Dovilė, Jastramskis Mažvydas, „Grįžtamoji migracija ir žmogiškasis kapitalas“, Barcevičius Egidijus, Žvalionytė Dovilė (red.), *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vilnius: Vaga, 2012, p. 113.

1 pav. Pagrindinės grįžimo į Lietuvą priežastys

Šaltinis: Grįžusių migrantų apklausa 2013 (N = 804). Vertinimui naudota 5 balų skalė, kur 1 reiškia „neturėjo jokios įtakos“, o 5 – „turėjo labai didelę įtaką“

Dauguma interviu dalyvavusių tėvų taip pat minėjo, kad planuodami grįžimą domėjosi vaikų švietimo galimybėmis, o kalbėdami apie svarbiausius veiksnius, paskatinius grįžti į Lietuvą, dažniausiai įvardijo būtent socialinės, emocinės kilmės priežastis, taip tarsi patvirtindami analizuojant grįžusių migrantų apklausos metu surinktus duomenis išryškėjusias tendencijas.

Tyrimo metu surinkti kokybiniai duomenys taip pat atskleidė, kad persikėlus gyventi į Lietuvą gali pasikeisti ne tik gyvenamoji aplinka, bet neretai ir šeiminės aplinkybės. Išsiskyrimas su sutuoktiniu ar partneriu, gyvenančiu užsienyje, arba naujo partnerio suradimas Lietuvoje gali būti išskirti kaip grįžti į Lietuvą galinčios paskatinti priežastys. Tad, atsižvelgiant į šią aplinkybių įvairovę, į Lietuvą iš užsienio grįžusiems vaikams gali būti reikalingas tam tikras adaptacijos laikotarpis

ne tik dėl pasikeitusios gyvenamosios ir ugdymo aplinkos, bet ir kitų laikinų arba ilgalaikių pokyčių jų artimoje aplinkoje.

Minėtoje apklausoje ir interviu dalyvavusių grįžusių migrantų įvardytos svarbiausios grįžimo priežastys nėra netikėtos, turint mintyje tyrimo dalyvių amžių ir šeimines aplinkybes bei grįžtamąją migraciją kitose šalyse (pvz., Airijoje⁴⁷, Naujojoje Zelandijoje⁴⁸) analizavusių mokslininkų tyrimų rezultatus. Vis dėlto taip pat svarbu atsižvelgti į tai, jog dėl šio tyrimo pobūdžio kai kurie tėvai galėjo būti labiau linkę paaiškinti savo migracinius sprendimus tuo, kad jie norėjo atsižvelgti į vaikų poreikius ir kad vaikai gyventų Lietuvoje, nepabrėždami kitų veiksnių svarbos⁴⁹.

Nors vaikų turėjimas išskirtinas kaip svarbus veiksnys apsisprendžiant emigruoti arba grįžti, teorizuojant šeimos migracinius sprendimus negalima neatsižvelgti į pačių vaikų vaidmenį priimant migracinius sprendimus ir jų pačių norą grįžti į Lietuvą, kurio svarbą pripažino ir kai kurie kalbinti tėvai. Vis dėlto reikėtų pripažinti ne tik pačių vaikų norų svarbą, bet ir jų sprendimų savarankiškumą. Kaip galima matyti iš interviu su mokytojais metu surinktos medžiagos, kai kurie vaikai dėl įvairių priežasčių vieni grįžta į Lietuvą. Pavyzdžiui, aštuonias klases Lietuvoje baigusi mokinė, su mama ir dviem jaunesnėmis seserimis išvykusi gyventi į užsienį, iš pradžių mokėsi nuotoliniu būdu („reikėjo mamai padėti pinigų užsidirbti, todėl į tą <...> mokyklą [užsienyje] mergaitė nenuėjo“, interviu 8, lietuvių kalbos mokytoja, 49 m., pagrindinė mokykla, 250–500 tūkst. gyv. miestas) ir po daugiau nei metų grįžo viena į Lietuvą tęsti mokslų ir, baigusi dešimt klasių, ketina grįžti pas šeimą. Atsižvelgiant į tai,

⁴⁷ Žr. Ni Laoire Caitriona, „The ‘green green grass of home’? Return Migration to Rural Ireland“, *Journal of Rural Studies* 23 (3), 2007, p. 336.

⁴⁸ Žr. Lidgard Jacqueline, Gilson Christopher, „Return Migration of New Zealanders: Shuttle and Circular Migrants“, *New Zealand Population Review* 28 (1), 2002, p. 118.

⁴⁹ Tokia tendencija pastebėta kitose šalyse atliktuose tyrimuose, pavyzdžiui, Airijoje. Žr. Bushin Naomi, „Researching Family Migration Decision-Making: A Children-in-Families Approach“, *Population, Space and Place* 15 (5), 2009, p. 429–443.

kad vien remiantis interviu medžiaga pastebėtas ne vienas toks atvejis, kai vaikai į Lietuvą grįžta gyventi vieni, pas Lietuvoje likusius artimuosius ar giminaičius, jų patirtys gali būti taip pat verta tyrėjų dėmesio sritis ateities tyrimuose.

3.2. *Pasirengimas grįžti ir ugdymo įstaigos Lietuvoje pasirinkimas*

Dalis išvykstančių užsienyje ketina gyventi palyginti neilgą laiką iš anksto numatydami tikslų grįžimo į kilmės šalį laiką, kiti išvyksta nenumatydami galimos grįžimo datos. Kad ir kokie būtų galimi grįžimo planai (ar jų nebūtų), norėdami, kad užsienyje gyvenantys vaikai neprarastų lietuvių kalbos žinių, esant galimybei, kai kurie tėvai juos leidžia į lituanistines mokyklas arba patys savarankiškai moko:

[Vaikai lankė] lietuvių mokyklėlę [savaitgalinę] iki pat išvažiavimo. Visą laiką buvo tikslas grįžti namo, tai aš labai žiūrėjau į tą lietuvių kalbą, kad nebūtų spragų, ir gaudavau mokyklose pylos, kad neleidžiu vaikams angliškai skaityti, kad jie nežiūri [vietinės] televizijos. Nes vaikas gi nepameluos, pasako, kad mama liepė lietuviškai skaityti. Nu ir viskas. Čia didelis mano indėlis buvo į tą lietuvių, kad būtų lengviau (interviu 39, moteris, 35 m., 250–500 tūkst. gyv. miestas).

Prie reikalingų žinių įgijimo ar išlaikymo bei grįžusių vaikų integracijos palengvinimo gali prisidėti išvykstantiems iš Lietuvos ir planuojantiems grįžti mokiniais sudaroma galimybė mokytis pagal savarankiško mokymosi programą nuotoliniu būdu⁵⁰ ir galimybė mokytis lituanistinėse mokyklose užsienyje⁵¹. Žinoma, lituanistines

⁵⁰ Remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos 2013 m. paskelbtais bendraisiais ugdymo planais, mokiniai, išvykstantys į užsienį, gali nuotoliniu būdu mokytis lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos ir Lietuvos geografijos dalykų. Norintieji mokytis turi kreiptis į nuotolinį mokymą vykdančią mokyklą. Žr. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. 2013 m. gegužės 27 d. „2013–2014 ir 2014–2015 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai“ (Nr. V-459).

⁵¹ Šiose mokyklose šeštadieniais, sekmadieniais ar kitomis savaitės dienomis organizuojamos įvairių mokomųjų dalykų pamokos lietuvių kalba. Pasaulyje šiuo metu

mokyklas lanko ne visi vaikai tiek dėl per didelio atstumo nuo mokyklos iki namų arba tokios mokyklos nebuvimo pasirinktoje gyvenvietėje ar mieste, tiek dėl kitų priežasčių. Pavyzdžiui, kai kurie tėvai nusprendžia pradėti leisti vaikus į šias mokyklas tik planuodami grįžti ir numatydami, kad vaikai gali susidurti su kalbiniais sunkumais, o turintys pakankamas finansines galimybes, papildomai samdo mokytojus:

[Šeštadieninės mokyklos nelankė, nes] man buvo labai sudėtinga vežioti ir [vaikui] nelabai patiko kaip tai, todėl nelankė. Bet paskutinius metus nuo rugsėjo iki gegužės turėjom mokytoją, kuri atvažiuodavo pas mus kartą per savaitę namo iš tos mokyklėlės lituanistė (interviu 5, moteris, 37 m., 250–500 tūkst. gyv. miestas).

Jau planuodami grįžti, tyrimo metu kalbinti tėvai pasitaikius progai stengėsi apsilankyti pasirinktoje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, mokykloje arba mokyklose, ypač grįžę su keliais skirtingo amžiaus vaikais. Kiti ne tik lankėsi pasirinktose švietimo įstaigose, bet ir iš anksto stengėsi kuo daugiau sužinoti apie mokyklas arba ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Nors, remiantis interviu medžiaga, papildomos informacijos paieškos dažniausiai būna naudingos, jos taip pat gali tėvams sukelti naujų nuogastavimų. Tai galima iliustruoti užsienyje gimusiam savo vaikui darželio Lietuvoje ieškojusios moters pasakojimu:

Labai sekiau spaudoj [ir] internete, kur tik galima, kaip Lietuvoje su tais darželiais. Ir prisiskaičiau siaubingų dalykų, kad be kyšių nepakliūsi, kad nėra vietų, kad [reikia] ieškotis auklės, [nes] nėra šansų. Ir tada aš nuėjau į artimiausią darželį prie namų, jau galvojau, kaip čia mane prašys kyšio ar dar ko nors, arba iš karto sakys ne, net nesitikėkit. O man

---

veikia daugiau nei 160 lituanistinių mokyklų, kurių programos priskiriamos prie neformalaus lituanistinio švietimo formos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija koordinuoja dešimties lietuviškų formaliojo ugdymo mokyklų veiklą. Šiuo metu jose mokosi per 6 tūkst. lietuvių mokinių. Žr. Švietimo ir mokslo ministerija, *Neformalusis lituanistinis švietimas: mūsų pirmieji metai*, Pranešimas, 2014 m. liepos 8 d., Klaipėda, <[https://www.smm.lt/uploads/documents/Kalbos-pranesimai/Lituanistinis_svietimas_Klaipeda\(3\)2.pdf](https://www.smm.lt/uploads/documents/Kalbos-pranesimai/Lituanistinis_svietimas_Klaipeda(3)2.pdf)>, 2015 01 18.

darželio direktorė ir sako: „Tai gerai, atneškite registracijos dokumentą, kad gyvenat čia kažkur netoli, atneškite pažymą.“ Ir viskas. Po savaitės vaikas ėjo į darželį [interviu 38, moteris, 45 m., pakartotinai išvykusi].

Kalbinti grįžę tėvai arba užrašydavo savo vaikus į arčiausiai namų esantį darželį ar mokyklą, arba konkrečią mokyklą rinkdavosi dėl kitų aplinkybių. Sprendžiant, į kokią mokyklą leisti savo vaikus, kai kuriems jų taip pat buvo ypač svarbus mokslo kokybės klausimas ir mokytojų pasirengimas dirbti su tiesioginės migracijos patirties turinčiais vaikais. Vaikams, ilgesnį laiką praleidusiems užsienyje, kai kurie tėvai sąmoningai ieško supratingų mokytojų, kurie atsižvelgtų į vaikų turimą patirtį:

Daug klausinėjau, pas kokią mokytoją geriau eiti, kad būtų supratinga, ne tik tai, kad naujas vaikas, kad atsižvelgtų į tai, kad vaikas daug laiko pragyveno užsienyje, kad jam bus kažkiek gal sunkiau adaptuotis aplinkoje. Ir būtent suradau šitą mokytoją, kadangi buvo tikrai geri atsiliepimai apie ją (interviu 25, moteris, 38 m., 20–50 tūkst. gyv. miestas).

Žinoma, negalima teigti, kad visi tėvai skiria ypatingą dėmesį vaikų ugdymo įstaigų pasirinkimui. Dalis jų į Lietuvą grįžta vėliau negu jų atžalos, vaikus į mokyklas lydi seneliai, kai kurie vaikai grįžta vieni, kaip minėta šio straipsnio 3.1 poskyryje.

Kai kuriais pakartotinės arba ilgalaikės migracijos atvejais vaikų turinčius asmenis nuo grįžimo gali sulaikyti jų įsitikinimas, kad galimybės neturintiems reikiamų lietuvių kalbos pagrindų vaikams integruotis į Lietuvos švietimo sistemą nėra pakankamos. Pavyzdžiui, pakartotinai emigravusi į vyro kilmės šalį moteris minėjo, kad grįžti paskatintų galimybė mokytis vaikui anglų kalba arba galimybė mokytis bendrojo lavinimo mokykloje, kurioje sudarytos reikalingos sąlygos integruotis mokiniams, neturintiems pakankamų lietuvių kalbos pagrindų. Atsižvelgiant į tai, kad mokymą anglų kalba Lietuvoje suteikia tik privačios mokyklos („pigiausia iš jų už 2 000 Lt per mėnesį, <...> visgi negalim sau to leisti ir tada užsibaigia mums“), o neturintiems pakankamų lietuvių kalbos pagrindų vaikams sudarytos

galimybės, pavyzdžiui, mokykloje „Lietuvių namai“, interviu dalyvės nuomone, iki galo neatitiktų vaiko poreikių („*bebūdama lietuvė aš nenoriu kažkaip, kad mano vaikas būtų... kaip ir susidaro toks izoliuotas, nei tai lietuvis, nei tai atvykėlis*“, interviu 38, moteris, 45 m., pakartotinai išvykusi), šeima gali atitinkamai atidėti grįžimą arba apsispręsti negrįžti.

Tai rodo, kad ugdymo įstaigos pasirinkimas arba nepasirinkimas gali būti nulemtas tiek ugdymo proceso organizavimo galimybių, tiek pačių tėvų nuostatų ir lūkesčių, tiek kitų aplinkybių.

3.3. Žinių nustatymas ir klasės pa(si)rinkimas

Grįžusių į Lietuvą mokinių pradinis žinių bagažas gali būti labai skirtingas. Dėl to, remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos numatytais taisyklėmis, priimdama mokinį, mokykla turi vertinti jo mokymosi rezultatus ir juos įskaityti, o nesant mokslo rezultatus patvirtinančių dokumentų, įvertinti mokinio žinių lygį, atsižvelgdama į tai, ar jos atitinka mokymosi pasiekimus, numatytus pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo bendrosiose programose⁵².

Kaip galima iliustruoti tiek mokytojų, tiek tėvų interviu metu pateiktais pavyzdžiais, įgytas žinių lygis neretai tiesiog užskaitomas peržiūrėjus pateiktus pažymėjimus ir kitų papildomų testų nereikalaujama. Norint suprasti, kokių dalykų mokėsi vaikai, konvertuoti gautus pažymius ir palyginti su lietuviška sistema, pateiktus pažymėjimus kartais tenka versti į lietuvių kalbą, ypač vaikams grįžus iš ne anglakalbių šalių. Vis dėlto tokie pažymėjimų vertimai nebūtinai leidžia mokytojams susidaryti nuomonę apie vaikų žinias, kaip galima suprasti iš lietuvių kalbos mokytojos pasakojimo:

Mačiau nežinoma kalba⁵³ parašytą [pažymėjimą]. Tada prašėm, kad išverstų ir tada išvertė vertimų biurą ir tada jau pristatė. <...> Na, man

⁵² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas, 2013.

⁵³ Šalyje, iš kurios grįžo šis mokiny, nenaudojama lotyniška abėcėlė.

pasirodė visai kitokia švietimo sistema ir aš nelabai ten supratau, lyginti ten nelabai galėjau. Matyt, ir vertimas buvo nelabai adekvatus, kad nelabai supratau (interviu 20, moteris, lietuvių kalbos mokytoja, 53 m., pagrindinė mokykla, 20–50 tūkst. gyv. miestas).

Tėvams nepateikus pažymėjimo arba mokyklos vadovybei priėmus sprendimą, kad būtina patikrinti žinias, dalykų mokytojai papildomai rengia baigiamosios klasės, kurios žinias vaikai pagal amžiaus grupę jau turėtų būti įsisavinę, testus. Viena vertus, testų rezultatai padėdavo patvirtinti, kad mokinys turi pakankamai žinių, kita vertus, atskleidavo žinių spragas, kurioms užpildyti, mokytojų vertinimu, reikia papildomai dirbti su mokiniu. Kai mokinio žinių lygis nebuvo atskirai patikrinamas jam įsirašant į mokyklą, mokytojai bandė mokymo proceso metu nustatyti realias vaiko galimybes arba prieš pradėdami vesti pamokas kai kurie mokytojai asmeniškai parengdavo žinių patikrinimo užduotis mokiniams.

Reikalingos pagalbos intensyvumas ir pobūdis priklauso nuo vaikų žinių lygio, mokytojo nuostatų, tėvų įsitraukimo ir mokyklos galimybių suteikti papildomą pagalbą priimant vaiką į tą pačią klasę, kaip ir jo bendraamžiai:

Mes paruošėme testą. Tiesiog antros klasės baigimo ir žiūrėjom, kaip tos žinios, kiek geba, ką gali ir čia tiesiog grįžti į antrą klasę kartoti, ar pagal amžių gali eiti į trečią klasę ir kaip orientuojasi, kaip gaudosi, kaip supranta. [Sekėsi] sunkokai. Bet tiesiog paaiškinus, <...> greitai pagaudavo ir suprasdavo, ką sakai, ką reikia daryti. Skaityti skaitė sunkiai, bet, aišku, buvo mažai [vaikas skaitęs], sunkiai buvo labai su rašymu, bet matėsi, kad supranta [ir] palikinėti nebuvo prasmės, nes va pusmetį padirbus papildomai, [vaikas jau] stipr[us] vidutiniok[as], link stipresniųjų [linksta]. Namuose labai daug dirba. Padeda mama, dirba su [vaiku], mokosi (interviu 2, moteris, 45 m., pradinė klasių mokytoja, darželis-mokykla, iki 2 tūkst. gyv.).

Interviu tiek su mokytojais, tiek su tėvais patvirtino, kad neturintys labai didelių mokymosi spragų vaikai dažniausiai būdavo užrašomi į tą pačią klasę. Vaikų žinių lygiui gerokai neatitikus reikalavimų,

jiems buvo rekomenduojama eiti į žemesnę klasę, kartais net kelio-
mis klasėmis žemiau. Vis dėlto net ir tada, kai vaikų žinios būdavo
kur kas prastesnės nei jų bendraamžių, vis vien buvo bandoma užra-
šyti vaikus į klasę pagal jų amžių arba bent į kiek galima aukštesnę
klasę, tėvams prižadant, kad jie dės papildomas pastangas:

*Vis tiek mes čia priėmėme nutarimą, kadangi vaikas vis tiek [turi] grįžti
visai į žemesnę klasę, tai susitarėme su tėvais, kad jam padės, kad jam
pagelbės, kad jam pasamdys mokytoją, ir tėvai sutiko. Tėvai tiesiog no-
rėjo, kad jis būtų keliamas ne į kažkokią žemesnę klasę, o kad su savo
bendraamžiais eitų (interviu 34, moteris, matematikos mokytoja, 36 m.,
pagrindinė mokykla, 50–100 tūkst. gyv. miestas).*

Mokytojai taip pat minėjo pavyzdžių, kai, mokyklos vadovybei
nesutikus leisti vaikui mokytis pagal jo amžiaus grupę, tėvai tiesiog
ieškodavo kitos mokyklos, kurioje vaikas būtų priimtas į aukštesnę
klasę.

Taip pat svarbu pasakyti, kad klasės pa(si)rinkimą ne visada le-
mia tiesioginės migracinės patirties turinčių vaikų atliktų testų re-
zultatai. Interviu metu surinkta medžiaga rodo, kad gali pasitaikyti
atvejų, kai netgi nepatikrinus vaikų žinių lygio mokyklos vadovybė
yra apsisprendusi vaiką priimti į žemesnę klasę. Tai galima iliustruoti
daugiau nei ketverius metus pragyvenusios užsienyje ir grįžusios į
Lietuvą interviu dalyvės patirtimi:

*Buvo labai didelis stresas ir nemalonių pokalbių, nes mums iš karto pa-
siūlė eiti į penktą klasę, o ne į septintą, net nematė mano vaiko. Direktorė
pasakė, kad [šalis, kurioje gyvenome] yra debilų šalis. Tiesiai šviesiai ir
kad ten niekas nieko nesimoko ir [mano vaikas] tikrai nepatemp septin-
tos klasės ir čia yra neįmanoma, nes skiriasi programos. Ta prasme, aš
tai buvau stipriai pakraupusi ir kai pasakiau, kad aš tada einu į kitą mo-
kyklą. Tada pasikeitė pokalbis ir sakė, kad išlaikysim testus tada. <...>
Neišlaikė dešimtukais, bet išlaikė patenkinamais pažymiais, kad galėtų
mokytis septintoje klasėje. <...> Galbūt reikėjo eiti kitur, bet kadangi jie
nusileido... Bet ir toliau jautėsi, kad ji yra nemėgiama (interviu 5, mote-
ris, 37 m., 250–500 tūkst. gyv. miestas).*

Viena vertus, tokį išankstinį mokyklos vadovybės arba mokytojų nusistatymą galima bandyti paaiškinti kritišku kitų valstybių švietimo įstaigų vertinimu arba kitomis išankstinėmis neigiamomis nuostatomis, kurioms paaiškinti reikėtų papildomo tyrimo. Kita vertus, taip pat gali pasitaikyti atvejų, kai mokyklos vadovybė, rengdamasi priimti grįžusių mokinį, remiasi ankstesne neigiama patirtimi, kaip galima matyti iš šios citatos:

[Mano vaikai] ne pirm[i]. Sakė, yra, buvo, jo. Ir toj progimnazijoje, ir gimnazijoje. Progimnazijoje tai iš vis pasakė, kad grįždavo ir nekalbėdavo lietuviškai. Tai, atsimenu, labai bijojo direktorė. Sakau, mano kalba ir rašo lietuviškai. Tai sako „visi tėvai taip sako, bet paskui praktika parodo kitą“. O mano praktika parodė, kad [vienį] iš pirmų tapo mokykloj (interviu 39, moteris, 35 m., 250–500 tūkst. gyv. miestas).

Lygindama tiesioginės migracinės patirties turintiems vaikams šiuo metu skiriamą dėmesį su ankstesniais metais, viena iš kalbintų mokytojų nurodė teigiamą pokytį („*dabar kur kas daugiau dėmesio grįžusiems vaikams yra skiriama negu anksčiau*“, interviu 16, moteris, lietuvių kalbos mokytoja, 42 m., pagrindinė mokykla, 10–20 tūkst. gyv. miestas). Interviu metu surinkta medžiaga taip pat rodo galimai didėjantį Švietimo skyrių darbuotojų domėjimąsi ir susirūpinimą. Pavyzdžiui, viena iš tyrimo metu kalbintų mokytojų teigė, kad papildomų pastangų imtasi, bandant pasiekti vaiko mamą, kai į mokyklą kreipėsi savivaldybės Švietimo skyriaus darbuotojai⁵⁴.

Tiesioginės migracinės patirties turinčių vaikų integravimo priemonės, numatytos nacionalinio lygmens dokumentuose, ir jų naudojimas mokyklose, mokytojų pasirenkamos priemonės ir grįžusių vaikų ugdymo patirtys aptariamos kitame poskyryje.

---

⁵⁴ Pavyzdžiui, interviu 20, moteris, lietuvių kalbos mokytoja, 53 m., pagrindinė mokykla, 20–50 tūkst. gyv. miestas.

3.4. Tiesioginės migracijos patirties turinčių vaikų integravimo priemonės

Dirbdami su grįžusiais iš užsienio mokiniais mokytojai susiduria su naujais sunkumais, kuriems įveikti reikia pasiruošimo, užtikrinti naujus metodus, priemones⁵⁵ ir pasirengti jiems, taip pat išorinės pagalbos mokyklai. Kalbant apie Lietuvoje numatomas priemones, reikia paminėti, kad grįžusių vaikų, turinčių lietuvių kalbos žinių ar kitų dalykų spragų, integracijai palengvinti ir suvienodinti jų žinias su kitų Lietuvoje besimokančių vaikų žiniomis yra numatyta galimybė organizuoti išlyginamąjį mokymą, tam numatant papildomą finansavimą⁵⁶. Visai nemokantiems lietuvių kalbos mokiniams prieš pradėdant mokytis gali būti sudaromos sąlygos vienerius metus mokytis lietuvių kalbos išlyginamojoje klasėje arba išlyginamojoje mobiliojoje grupėje⁵⁷. Šių priemonių naudojimas priklauso tiek nuo poreikių, tiek nuo mokyklos galimybių ir kitų aplinkybių.

Mokytojai, vertinę tiesioginės migracijos patirties turinčių vaikų akademinės žinias, pirmiausia teigė, kad kai kuriems mokiniams nereikia jokios pagalbos, jie iš karto įsilieja į klasę arba labai greitai metu pasiveja ir pralenkia klasės draugus. Kai kuriems vaikams prireikia vos kelių savaičių, kitiems kelių mėnesių, pusmečio, o kai kuriems pasivyti klasės draugus reikia metų ar net daugiau.

---

⁵⁵ Priemonių, padedančių sovietiniu laikotarpiu deportuotų asmenų ir ankstesnių emigracijos bangų metu į JAV, Kanadą, Australiją ir kitas valstybes pasitraukusių asmenų vaikams ir vaikaičiams integruotis į Lietuvos švietimo sistemą, poreikis buvo suvoktas jau pirmuoju Nepriklausomybės dešimtmečiu. Plačiau apie iki 2012 m. įgyvendintas priemones žr. Budginaitė, p. 171.

⁵⁶ Iš užsienio grįžusių Lietuvos piliečių arba lietuvių kilmės asmenų bei užsienio šalių piliečių vaikams, atvykusiems gyventi į Lietuvą, numatytos tos pačios priemonės. Žr. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2001. „Dėl mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos patvirtinimo“. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 785 (2009 m. gruodžio 23 d. nutarimo Nr. 1748 redakcija).

⁵⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. rugsėjo 5 d. įsakymu Nr. ISAK-1800 „Dėl Užsieniečių ir Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos Respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliosiose grupėse tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Vaikams, kurių spragos nėra ypač didelės, paprastai pakanka mokytojų organizuojamų grupinių konsultacijų po pamokų. Per tokias konsultacijas vaikai gali atlikti užduotis, kurios sunkiau sekasi. Kai kurie pedagogai minėjo, kad jie konsultuodavo mokinius, vesdavo papildomas pamokėles savanoriškai, neatlygintinai laisvu nuo darbo metu konsultuodavo mokinius.

Dalis mokytojų sakė, kad pamokų metu bando individualizuoti užduotis iš užsienio grįžusiems vaikams, kartais tuo pačiu metu duoda mokytis iš kitų vadovėlių nei mokosi klasės draugai. Pasitaikė vienas atvejis, kai aštuntokės mergaitės kalbėjimo, skaitymo lygis buvo gana aukštas, bet ji visai neturėjo lietuvių kalbos gramatikos pagrindų. Tokiu atveju mokytoja bandė individualizuoti pamokas, naudodama tiek penktos, tiek aštuntos klasės vadovėlius.

Taip pat pasitaikė atvejų, kai mokinių tėveliai patys samdydavo privačiai mokytojus, kad jie padėtų užglaistyti spragas jų atžaloms arba prašydavo dalyko mokytojų vesti papildomas pamokas privačiai:

Tėveliai prašė, kad vesčiau pamokas privačiai. Iš pradžių spyriojausi, visgi nėra labai etiška vesti savo mokin[iui] papildomas pamokas. Tačiau tėvai primygtinai prašė, kadangi manė, kad ta pati mokytoja geriausiai žino [vaiko] spragas ir galėtų geriausiai padėti (interviu 16, moteris, lietuvių kalbos mokytoja, 42 m., pagrindinė mokykla, 10–20 tūkst. gyv. miestas).

Akivaizdu, kad didžiausių sunkumų mokiniams kyla būtent dėl lietuvių kalbos žinių spragų. Dėl jų neišvengiamai su problemomis susiduria ne vien lietuvių kalbos, bet ir kitų dalykų mokytojai, nes kai kurių vaikų žodynas būna ribotas. Užsienyje vaikai mokosi užsienio kalba, todėl grįžus jiems iš pat pradžių sunku vartoti tinkamus terminus konkrečiose pamokose, pavyzdžiui, matematikos. Taip pat pasitaiko atvejų, kai vaikas užsienyje nebuvo mokėsis tam tikrų dalykų, kurių reikia mokytis Lietuvoje, arba jų mokėsi kitaip.

Neneigdami lietuvių kalbos ir kitų dalykų svarbos, mokinių tėvai ir mokytojai teigia, kad daugiau dėmesio taip pat reikėtų skirti vaikų

užsienio kalbos žinioms išlaikyti ir tobulinti. Kai kurie tėvai akcentavo, kad jų vaikai grįžta turėdami geras užsienio kalbos žinias, todėl norėtų, kad būtų suteiktos didesnės galimybės tobulėti. Pavyzdžiui, vaikai iš anglakalbių šalių dažnai grįžta gerai mokėdami anglų kalbą ir neretai gerokai pralenkia savo bendraamžius, todėl mokytojai susiduria su iššūkiu, kaip skirti stipresnes užduotis jiems ir kaip tuo pat metu neužgožti kitų vaikų:

Aišku, kas liečia [kalbant apie] užduotis per pamokas, tai jam nėra ką veikti, ką jie mokosi dabar, jis mokėjo jau [būdamas] ketverių metų. Paprasčiausiai gaila to laiko ir tų žinių, ką jis moka, kaip moka, kad jos užsimirš ir dėl to labai tikimės, kad ras sprendimą mūsų mokykla. <...>Anglų kalbos mokytoja pati pripažino, kad jam ne vieta čia, šitoje būtent klasėje, ir kad reikia daryti kažkokį sprendimą ir, aišku, per kitą pusę metų niekas jokio sprendimo nepriėmė, tai aš pati norėjau, buvo susirinkimas su direktoriumi, pati nuėjau ir pasakiau ir išdėsciau visą situaciją, parašiau prašymą ir pažadėjo man, kad jau nuo kitų metų, nuo vasaros svarstys kažkaip, pratestuos vaiką ir paskirs jam aukštesnį lygį, tai aš labai tikiuosi, kad šitas dalykas... matyt, nuo rugsėjo jau bus (interviu 25, moteris, 38 m., 20–50 tūkst. gyv. miestas).

Kai kurie mokytojai, nežinodami, kaip mokyti daug geresnes užsienio kalbos žinias turinčius mokinius, kartais reaguoja ir gana priešišškai:

Anglų kalbos mokytojas pasipriešino, nes jam, aišku... jis daug prasčiau kalba už vaiką. Jam kilo... galiausiai jis pareiškė, kad [vaikas] nemoka nei anglų, nei lietuvių kalbos ir iš viso nėra niekam tik[ęs]. Ten buvo visko. Mes jau paskui išėjom, [kai] aštuonias baigėm (interviu 5, moteris, 37 m., 250–500 tūkst. gyv. miestas).

Kaip minėta, grįžusiems mokiniams, turintiems lietuvių kalbos ar kitų mokomųjų dalykų spragų, gali būti organizuojamas išlyginamasis mokymas. 30 proc. didesnis krepšelis gali būti taikomas ne ilgiau kaip vienus mokslo metus (ilgiau – jeigu nėra numatytų pasiekimų) mokiniui, kuriam skiriama daugiau bendrojo ugdymo pamokų nei tos

klasės mokiniui⁵⁸, gali būti sudaromos išlyginamosios klasės arba išlyginamosios mobiliosios grupės. Vis dėlto, kaip pabrėžė grupinės diskusijos dalyviai, praktikoje mobiliąsias grupes nėra taip paprasta suorganizuoti dėl keleto priežasčių. Pirmiausia, reikia didesnio grįžusių ar atvykusių mokinių skaičiaus, kuris būtų sunkiai pasiekiamas mažiau gyventojų turinčiose vietovėse. Taip pat reiktų specialaus mokytojų pasiruošimo, kuris sunkiai galėtų būti užtikrinamas kiekvienoje mokykloje.

Atliekant kokybinius interviu pasitaikė tik vienas atvejis, kai mokykloje buvo organizuojamos mobiliosios mokinių grupės. Jas vedė atitinkamą specializaciją turinti mokytoja, o lietuvių kalbos buvo mokoma kaip užsienio kalbos:

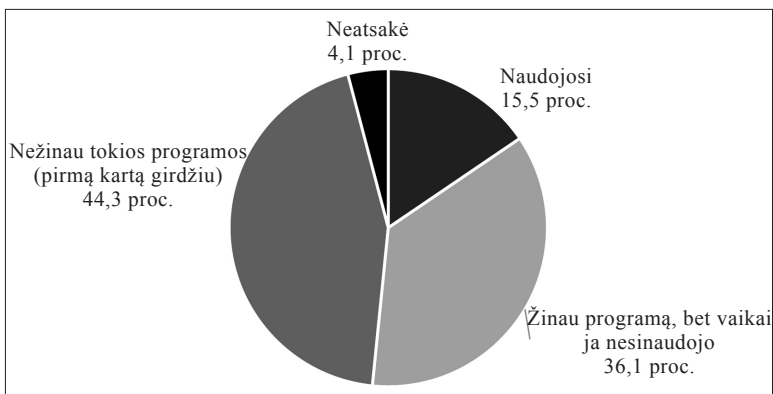
Mūsų mokykla, yra savivaldybės taryboj priimtas sprendimas, ir gauna finansavimą. Už tokius vaikus, kurie atvyksta mokytis į Lietuvą, mūsų mokykla gauna finansavimą iš savivaldybės. Jų mokiniui yra 20 valandų skirta ir čia yra ministerijos paruošta dokumentacija, programa, praktiškai vienerius metus mes mokiname vien tik lietuvių kalbos (interviu 17, lietuvių kalbos mokytoja, moteris, 54 m., pagrindinė mokykla, 20–50 tūkst. gyv. miestas).

Kad šių priemonių naudojama palyginti nedaug, patvirtina ir grįžusių migrantų apklausos duomenys: vos pusė tėvų, kurių vaikams grįžus į Lietuvą buvo ne daugiau kaip 18 metų, buvo girdėję apie išlyginamąsias klases arba išlyginamąsias mobiliąsias grupes, ir tik 15,5 proc. grįžusiųjų, turinčių vaikų, teigė, kad jų vaikai jomis naudojosi (žr. 2 pav.). Tiesa, reikia pasakyti, kad apklausos dalyviai, kurių vaikai naudojosi programomis, jomis liko patenkinti.

Tai, kad išlyginamosiomis programomis naudojasi tik palyginti nedidelis grįžusių vaikų skaičius, pirmiausia galima paaiškinti tuo, jog ne visiems vaikams reikia intensyvios ilgalaikės papildomos

---

⁵⁸ Nuo 2009 m. užsieniečių ir Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių iš užsienio gyventi ir dirbti Lietuvoje, kurie mokosi bendrojo ugdymo klasėse, krepšelis yra 30 proc. didesnis nei kitų mokinių krepšelis. Žr. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2001; taip pat žr. Budginaitė, p. 185.

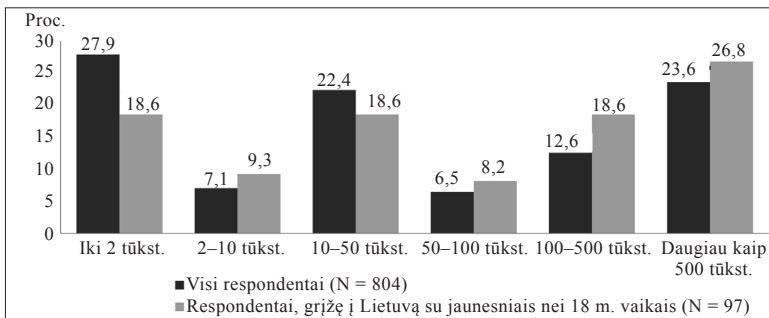

2 pav. *Ar Jūsų vaikas arba vaikai naudojosi išlyginamosiomis programomis (išlyginamoji klasė arba išlyginamoji mobilioji grupė), skirtomis padėti iš užsienio grįžusiems vaikams integruotis į Lietuvos bendrojo lavinimo sistemą?*

Šaltinis: Grįžusių migrantų apklausa 2013.

Pastaba. Pateikiami tik tų respondentų, kurie grįžę į Lietuvą turėjo vaikų iki 18 metų (N = 97), atsakymai.

pagalbos pradėjus lankyti mokyklas Lietuvoje. Vis dėlto tai taip pat gali būti tiesiogiai susiję su grįžusiųjų pasirinkta gyvenamąja vieta ir vaikų skaičiumi mokykloje. Kaip galima matyti iš 3 pav., nemaža dalis grįžusių migrantų apklausoje dalyvavusių respondentų grįžta į

3 pav. *Grįžusių į Lietuvą migrantų pasiskirstymas pagal gyvenvietės dydį*

Šaltinis: Grįžusių migrantų apklausa 2013 (N = 804).

mažesnes vietoves, pavyzdžiui, beveik kas penktas su vaikais grįžęs asmuo gyvena iki 2 tūkst. gyventojų dydžio gyvenvietėse.

Atsižvelgiant į dalyvauti neformalioje internetinėje apklausoje sutikusią savivaldybių švietimo darbuotojų pateiktus duomenis, įvairių Lietuvos miestelių ir miestų mokyklose dažnai mokosi vos vienas ar keli grįžę mokiniai. Išlyginamosios klasės ar išlyginamosios mobiliosios grupės mokykloje gali būti komplektuojamos steigėjo (dažniausiai savivaldybės) sprendimu, tačiau dėl mažo grįžusių vaikų skaičiaus ir didelio atstumo iki kitų mokyklų mobiliąsias grupes organizuoti būtų sudėtinga arba visai neįmanoma.

Grįžus į mažesnes gyvenvietes, tėvams dažnai kyla papildomų sunkumų. Visų pirma, ne visuomet gyvenvietėje yra mokykla arba tėvai nėra patenkinti tos vietovės mokyklos suteikiama ugdymo kokybe. Mokytojų geranoriškumo ir reikiamų kompetencijų lygis gali smarkiai skirtis net to paties regiono mokyklose, kaip rodo moters, kurios sūnus išbandė dvi skirtingas mokyklas, patirtis:

Pirmoj klasėje pasitaikė labai gera mokytoja [ir] jos dėka [vaikas] gavo gana stiprius lietuvių kalbos pagrindus. <...> Mokytoja suprato, kad jis yra grįžęs iš užsienio, ir ji tikrai jam padėdavo. [Pakartotinai išvykome ir po metų vėl grįžome į Lietuvą], tik mes nebuvo baigę tos savarankiško mokymosi programos, [tai] su tos mokytojos pagalba [vaikas] užbaigė visą tai ir pabaigė netgi su pagyrimu trečią klasę. [Pakeitus gyvenamąją vietą Lietuvoje, ketvirtą klasę vaikas pradėjo lankyti kitoje mokykloje, kurioje jam sekasi] sunkiai, labai sunkiai, nes mokytojos labai senų sovietinių pažiūrų ir vienintelis jų pasiteisinimas, kad „aš nekalbu angliškai ir aš nesuprantu, ką jis man nori pasakyti“ (interviu 6, moteris, 35 m., iki 2 tūkst. gyv.).

Interviu metu surinkti duomenys taip pat leidžia teigti, kad mažų miestelių mokytojams palyginti sunku pasiekti reikiamą informaciją ar dalyvauti mokymuose, kurie dažniausiai būna organizuojami didesniuose miestuose. Daugelis mokytojų šioje srityje nėra specializavęsi ir nesijaučia pasiruošę priimti iš užsienio grįžtančius mokinius. Tokiu atveju jie yra priversti ieškoti individualių kūrybinių

sprendimų, siekdami integruoti vaikus, turinčius didesnių žinių spragų, dažnai nežinodami apie esamas priemones arba kitų, daugiau grįžusių vaikų ugdymo patirties turinčių, mokytojų taikomas praktikas. Viena tokių – Lituanistinio švietimo modelio iniciatyva, vykdoma nuo 2013 m.⁵⁹ Jos metu organizuoti seminarai, kvalifikacijos tobulinimo mokymai pedagogams tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, sukurta informacinė bazė⁶⁰. Remiantis interviu su įvairių mokyklų mokytojais duomenimis, ši iniciatyva nėra plačiai žinoma, ypač mažesniuose miesteliuose. Viena vertus, informacija galėjo būti nepakankamai viešinama, kita vertus, tiesiog galėjo pasimesti dideliame informacijos sraute vien dėl to, kad pačios iniciatyvos pavadinimas referuoja į užsienyje gyvenančią pagrindinę tikslinę grupę. Remiantis tyrimo metu kalbintų mokytojų nuomone, svarbus ne tik mokymų aktualumas, bet ir jų žinomumas bei pakankamas pasiekiamumas.

Išvados

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad šeiminės aplinkybės yra vienas svarbiausių veiksnių, skatinančių išvykusiuosius grįžti, o noras šeimą kurti ir vaikus auginti savo kultūrinėje aplinkoje, taip pat vaikų išsilavinimas gali būti svarbūs apsisprendžiant dėl grįžimo. Planuodami grįžimą, vaikų turintys asmenys neretai iš anksto domisi vaikų švietimo galimybėmis, renka informaciją, jei gali, apsilanko numatytose mokyklose iš anksto, kai kurie sąmoningai ieško supratingų mokytojų, kurie atsižvelgtų į vaikų turimą patirtį, o konkrečiau metų

---

⁵⁹ Lituanistinio ugdymo tikslines grupes sudaro mokytojai, dirbantys su: 1) užsienyje gyvenančių lietuvių ar mišrių šeimų vaikais; 2) užsieniečių, gyvenančių Lietuvoje, vaikais; 3) reemigravusių lietuvių šeimų vaikais. Žr. Kaminskienė L., Navickienė L., Bagdonas A., *Integruoto modelio, skirto užsienyje gyvenantiems bei iš užsienio atvykusių lietuvių ir kitų šalių vaikų lituanistiniam ugdymui bei su jais dirbančių pedagogų ir kitų specialistų kvalifikacijos tobulinimui (lituanistinis modelis) vertinimas*, 2014, p. 3.

⁶⁰ Žr. LUGIS, <<http://lugis.vdu.lt/Content/?documents>>.

laiko – vasaros – pasirinkimas grįžti gali būti susijęs ir su mokslo metų pradžia.

Tyrimo metu surinkti duomenys rodo, kad mokyklose, kuriose mokosi tik keli grįžę vaikai, sunku pritaikyti tokias numatytas integravimo priemones kaip išlyginamosios klasės arba mobiliosios išlyginamosios grupės. Pavyzdžiui, dėl mažo grįžusių vaikų skaičiaus ir didelio atstumo iki kitų mokyklų būtų sudėtinga organizuoti mobiliąsias grupes, o gal ir visai neįmanoma to padaryti. Tyrimo metu surinkti kiekybiniai duomenys leidžia teigti, kad šios priemonės palyginti mažai žinomos ir retai naudojamos. Be abejo, tikrai ne visiems grįžusiems vaikams reikia intensyvios ilgalaikės papildomos pagalbos pradėjus lankyti švietimo įstaigas Lietuvoje. Vis dėlto palyginti mažas šių priemonių naudojimas taip pat gali būti susijęs su tuo, kad nemaža dalis respondentų grįžta į mažesnes vietas, o daugelyje regioninių mokyklų mokosi vos vienas ar keli vaikai. Analizuojant bendrojo lavinimo įstaigų įvairiuose Lietuvos regionuose patirtis paaiškėjo, kad mažesnių miestelių mokytojams palyginti sunku pasiekti reikiamą informaciją ar dalyvauti aktualiuose mokymuose, jeigu tokie organizuojami didesniuose miestuose. Daugelis mokytojų šioje srityje nėra specializavęsi ir ne visi jaučiasi pasiruošę priimti grįžtančius iš užsienio mokinius. Tokiu atveju mokytojai yra priversti ieškoti individualių kūrybinių sprendimų, siekdami integruoti vaikus, turinčius didesnes žinių spragas, dažnai nežinodami apie esamas priemones arba kitų, turinčių daugiau grįžusių vaikų ugdymo patirties, mokytojų taikomas praktikas. Kai kurie mokytojai, kurie susiduria su didesnių akademinių spragų turinčių mokinių mokymu, pripažįsta, kad ne visada žino, kaip organizuoti jų mokymą.

Kalbant apie papildomas specifines priemones, mokyklose skirtų pamokų ne visuomet užtenka, norint užtikrinti, kad spragos bus užglaistytos – kai kurie mokytojai dirba su vaikais papildomai neatlygintinai, kai kurie tėvai samdo privačius mokytojus dirbti su vaikais po pamokų. Kalbinti mokytojai pažymi, kad klasėje dirbant su mokiniu, kurio žinios skiriasi nuo klasės draugų lygio, jiems būtų

naudinga labiau individualizuota metodinė medžiaga. Kalbėdami apie didžiausius sunkumus ir papildomos pagalbos poreikį, apklausoje dalyvavę mokytojai taip pat minėjo papildomų mokytojų etatų lietuvių kalbos spragoms šalinti ir mokytojų pagalbininkų poreikį. Be to, nemaža dalis mokytojų, dirbusių su didesnių akademinų spragų turinčiais mokiniais, nurodė, kad papildomas krepšelis lietuvių kalbos konsultavimui gali būti reikalingas ne vieneriems, o keleriems metams. Tyrimo metu kalbinti mokytojai taip pat pabrėždavo, kad ypač svarbus yra tėvų indėlis į mokymosi procesą ir gerų rezultatų galima pasiekti sistemingai dirbant namuose.

Siekiant didinti grįžtamąją migraciją ir užtikrinti sėkmingą tiesioginės migracinės patirties turinčių vaikų integravimąsi į Lietuvos švietimo sistemą, svarbus ne tik mokytojų papildomas pasirengimas, bet ir pakankama informacijos apie esamas priemones sklaida. Taip pat pastebėta, kad kai kuriems tėvams kyla abejonių ir nerimo dėl mokytojų pasiruošimo priimti grįžtančius vaikus (pvz., pirmiausia, ar mokytojas bus pakankamai tolerantiškas, atsižvelgiantis į vaikų patirtį ir pan.). Nors tėvų abejonės gali išsisklaidyti vaikams pradėjus lankyti švietimo įstaigas, tyrimo metu paaiškėjo, kad į kai kurias mokyklas bandantys užrašyti vaikus tėvai susiduria su išankstiniu nusistatymu, kuris gali būti susijęs tiek su mokyklos vadovų ir mokytojų asmeninėmis nuostatomis ir kompetencija, tiek su ankstesnėmis jų patirtimis, jeigu tokių būta.

Šiame straipsnyje pristatytas tyrimas – tai bandymas išsiaiškinti grįžimo ir ugdymo įstaigų pasirinkimo aplinkybes bei sunkumus, su kuriais susiduria mokytojai, ugdydami grįžusius vaikus. Vis dėlto, atsižvelgiant į tikslų duomenų apie tiesioginės migracijos patirties turinčių vaikų skaičių ir jų regioninį pasiskirstymą trūkumą, šis tyrimas išlieka žvalgomasis ir remiasi tik 11 mokyklų iš 8 Lietuvos savivaldybių patirtimis. Duomenų apie tiesioginės migracijos patirties turinčių vaikų skaičių ir jų regioninį pasiskirstymą rinkimas savivaldybių ir nacionaliniu lygmeniu būtų būtinas norint įgyvendinti tolesnius tyrimus ir geriau įvertinti grįžusių vaikų padėtį visose Lietuvos

savivaldybėse. Nors remiantis šio tyrimo duomenimis galima teigti, kad vaikų turėjimas išskirtinas kaip svarbus veiksnys apsisprendžiant emigruoti arba grįžti, teorizuojant šeimos migracinius sprendimus būtina atsižvelgti į pačių vaikų vaidmenį priimant migracinius sprendimus. Pavyzdžiui, vaikų, kurie grįžta į Lietuvą vieni, patirtis taip pat gali būti verta tyrėjų dėmesio ateities tyrimuose. Kalbant apie galimus klausimus ateities tyrimams, taip pat galima išskirti užsienio kalbų mokymo klausimą.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Acus Arūnas, Acienė Elvyra, „Discourse of Child Socialization in the Situation of Family Labour Migration“, *Spring University. Changing Education in a Changing Society*, No. 1/2, 2010.

Adams Leah D., Shambleau Krista M., „Teachers’, Children’s, and Parents’ Perspectives on Newly Arrived Children’s Adjustment to Elementary School“, Adams Leah D., Kirova Anna (sud.), *Global Migration and Education. Schools, Children and Families*, Routledge, 2010, p. 87–102.

Bagdonavičienė V., Balčiūnienė V., Dombrovskienė J., Lepeška M., Narbuntaitė-Rasimavičienė R., Sajienė L., Šatienė L., Tandzegolskienė I., Varnienė J., Zabarskaitė J., *Integruotas modelis, skirtas užsienyje gyvenantiems bei iš užsienio atvykusių lietuvių ir kitų šalių vaikų lituanistiniam ugdymui bei su jais dirbančių pedagogų ir kitų specialistų kvalifikacijos tobulinimui*, Kaunas, 2013.

Bagdonavičienė Vida, „Lituanistinio švietimo struktūra pasaulyje ir TMID veiklos kryptys“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, Nr. 6, 2008, p. 17–22.

Barcevičius Egidijus, „Pranašai savame krašte: specialusis „Politologijos“ numeris apie grįžtamąją migraciją“, *Politologija 2* (78), 2015.

Barcevičius Egidijus, Gineikytė Vaida, „Aukštos kvalifikacijos migrantų sugrįžimas: ar užsienyje įgytos žinios ir įgūdžiai padeda įsitvirtinti Lietuvos darbo rinkoje?“, *Politologija 2* (78), 2015.

Barcevičius Egidijus, Žvalionytė Dovilė, „Išvados: ar nustos suktilis užburtas migracijos ratas?“, Barcevičius Egidijus, Žvalionytė Dovilė (red.), *Užburtas ratas: Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vilnius: Vaga, 2012, p. 271–280.

Budginaitė Irma, „Politiniai grįžtamosios migracijos veiksniai: politikos priemonės ir jų sėkmė“, Barcevičius Egidijus, Žvalionytė Dovilė (red.), *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vilnius: Vaga, 2012, p. 167–213.

Bushin Naomi, „Researching Family Migration Decision-Making: A Children-in-Families Approach“, *Population, Space and Place* 15 (5), 2009, p. 429–443.

Braun Virginia, Clarke Victoria, „Using Thematic Analysis in Psychology“, *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 2006, p. 77–101.

Celešiuūtė Ingrida, „Lituanistinio vaikų ugdymo užsienio šalyse ypatumai“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, Nr. 2, 2008, p. 52–72.

Česnuitytė Vida et al., *Lietuvos šeima: socialinių sątų perspektyva*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.

Gaspar Sofia, „Family Child-raising and Education Strategies among European Mixed Couples“, Bekerman Zvi, Geisen Thomas (sud.), *International Handbook of Migration, Minorities and Education*, Springer Science+Business Media B. V., 2012, p. 117–134.

Garšvė Lina, „Tautinės tapatybės kaita: lietuvių kilmės mokinių atvejis“, 2013, p. 67–74.

Gedvilaitė-Kordušienė Margarita, „Normatyvinis kartų solidarumas migracijos kontekste: vyresnio amžiaus tėvų, likusių Lietuvoje, požiūris“, *Filosofija. Sociologija* 25 (4), 2014, p. 263–271.

Giedraitytė Marija, Bieliauskaitė Rasa, „Vaikų, kurių tėvai išvykę iš Lietuvos, elgesio ir emocijų sunkumai: palyginimas su Lietuvos reprezentacinės imties duomenimis“, *International Journal of Psychology: A Biopsychosocial Approach*, No. 7, 2010, p. 9–28.

Gruodytė Edita, Liutkienė Laima, *Emigracijoje gyvenančių lietuvių vaikų ugdymo problematika. Emigracija ir šeima: vaikų ugdymo problemos ir iššūkiai*, Vilnius: Versus aureus, 2008, p. 153–176.

Hatfield Madeleine E., „Children Moving ‘home’? Everyday Experiences of Return Migration in Highly Skilled Households“, *Childhood* 17 (2), May 1, 2010, p. 243–257.

Joffe Helene, „Thematic Analysis“, *Qualitative Research Methods in Mental Health and Psychotherapy: A Guide for Students and Practitioners*, John Wiley and Sons Ltd., 2012, p. 215–218.

Juozeliūnienė Irena et al., „Emigrantai: „atstumtieji“ ar nauji socialiniai veikėjai?“, *Filosofija. Sociologija* 25 (4), 2014, p. 254–262.

Juozeliūnienė Irena et al., „Atotolio šeima: nauja užduotis šeimos sociologijai“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 1, 2008, p. 119–133.

Kaminskienė L., Navickienė L., Bagdonas A., *Integruoto modelio, skirto užsienyje gyvenantiems bei iš užsienio atvykusių lietuvių ir kitų šalių vaikų lituanistiniam ugdymui bei su jais dirbančių pedagogų ir kitų specialistų kvalifikacijos tobulinimui (lituanistinis modelis) vertinimas*, 2014.

Knörr Jacqueline, „When German Children Come: Experiences of (Re-)migration to Germany – and Some Remarks about the ‘TCK’-Issue“, *Childhood and Migration: From Experience to Agency*, Knörr Jacqueline (ed.), Culture and Social Practice, Bielefeld: Transcript-Verlag, 2005, p. 51–76.

Kuzmickaitė Daiva Kristina, „Vaikų švietimas užsienio šalyse“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, Nr. 2, 2008, p. 23–51.

Lidgard Jacqueline, Christopher Gilson, „Return Migration of New Zealanders: Shuttle and Circular Migrants“, *New Zealand Population Review* 28 (1), 2002, p. 118.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. 2005 m. rugsėjo 1. „Dėl Užsieniečių ir Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos Respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliosiose grupėse tvarkos aprašo patvirtinimo“. Nr. ISAK-1800.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. 2013 m. gegužės 27 d. „2013–2014 ir 2014–2015 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai“. Nr. V-459.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 1997. „Dėl Išeivijos integravimosi į Lietuvos gyvenimą koordinacinės komisijos“. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. Nr. 907.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2001. „Dėl mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos patvirtinimo“. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. Nr. 785 (2009 m. gruodžio 23 d. nutarimo Nr. 1748 redakcija).

Lukočiūtė Lina, Mažeikis Gintautas, Mickutė Roma, „Hermeneutinė klasė: iš užsienio grįžusių mokinių tapatybės švytuoklė ir jos supratimas“, *Humanitariniai mokslai*, 2009.

Malinauskas Gedas, „Ar vaikas išgyvena krizę?: tyrinėjant laikinosios darbo migracijos įtaką vaikui“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, Nr. 2, 2006, p. 30–42.

Maslauskaitė Aušra, Stankūnienė Vlada, *Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos*, Vilnius, 2007.

Mikulionienė Sarmitė, „Mes čia – jie ten. Tarpgeneracinio bendravimo įprasminimas, būdai, vertinimas“, *Socialinis darbas* 12 (2), 2013, p. 227–239.

Ni Laoire Caitriona, „The ‘green green grass of home’? Return Migration to Rural Ireland“, *Journal of Rural Studies* 23 (3), 2007, p. 336.

Orellana Marjorie Faulstich et al., „Transnational Childhoods: The Participation of Children in Processes of Family Migration“, *Social Problems* 48 (4), 2001, p. 572–591.

Roer-Strier Dorit, Strier Roni, „The Role of Home and School in the Socialization of Immigrant Children in Israel: Fathers’ Views“, Adams Leah D., Kirova Anna (sud.), *Global Migration and Education. Schools, Children and Families*, New York: Routledge, 2010, p. 103–120.

Rupšienė Liudmila, Batuchina Aleksandra, „Lietuvos darbo migrantų pagalba savo mokyklinio amžiaus vaikams prisitaikyti naujoje mokykloje užsienyje“, *Tiltai*, Nr. 4, 2012.

Rupšienė Liudmila, Rožnova Aleksandra, „Lietuvos darbo migrantų galimybės apmokėti mokyklinio amžiaus vaikų mokymosi ir neformaliojo ugdymosi užsienyje išlaidas: kaitos aspektas“, *Tiltai*, Nr. 3 (56), 2011, p. 367–378.

Ruškus Jonas, „Į Lietuvą atvykusių lietuvių kilmės moksleivių patirtis: „Lietuvių namų“ atvejis“, *Emigracija ir šeima: vaikų ugdymo problemos ir iššūkiai*, Vilnius: Versus aureus, 2008, p. 221–260.

Ruškus Jonas, Kuzmickaitė Daiva Kristina, „Į Lietuvą grįžusių vaikų ugdymo ypatumai: „Šėltinio“ mokyklos atvejis“, *Emigracija ir šeima: vaikų ugdymo problemos ir iššūkiai*, Vilnius: Versus aureus, 2008, p. 261–280.

Švietimo ir mokslo ministerija, *Neformalusis lituanistinis švietimas: mūsų pirmieji metai*. Pranešimas, 2014 m. liepos 8 d., Klaipėda, <[https://www.smm.lt/uploads/documents/Kalbos-pranesimai/Lituanistinis_svietimas_Klaipeda\(3\)2.pdf](https://www.smm.lt/uploads/documents/Kalbos-pranesimai/Lituanistinis_svietimas_Klaipeda(3)2.pdf)>, 2015 01 18.

Vaismoradi Mojtaba et al., „Content Analysis and Thematic Analysis: Implications for Conducting a Qualitative Descriptive Study“, *Nursing and Health Sciences*, No. 15, 2013, p. 398–405.

Zagrapskienė Sonata, *Tėvų-emigrantų vaikų psichosocialinė savijauta globėjų vertinimo aspektu*. Magistro darbas, 2010.

Žvalionytė Dovilė, Jastramskis Mažvydas, „Grįžtamoji migracija ir žmogiškasis kapitalas“, Barcevičius Egidijus, Žvalionytė Dovilė (red.), *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vilnius: Vaga, 2012.

Žvalionytė Dovilė, *Grįžusiųjų migrantų integracija kilmės šalies darbo rinkoje: Lietuvos atvejo analizė*. Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

Žvalionytė Dovilė, „Migracijos patirtis – pranašumas ar trūkumas Lietuvos darbo rinkoje“, *Politologija* 2 (78), 2015.

Žvirdauskas Dainius, „Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi Lietuvoje ir gyvenančių užsienyje, vaikų ugdymo organizavimo problemos“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, Nr. 6, 2008, p. 97–105.

SUMMARY

WELCOME HOME? PARENTS' AND TEACHERS' EXPERIENCES EDUCATING RETURNEES' CHILDREN IN LITHUANIA

The article is based on a research project funded by the Lithuanian Research Council and conducted in Lithuania, with a focus on the challenges when integrating children that are coming back with parents from abroad into the Lithuanian education system. It is based on semi-structured interviews and one focus group with teachers that have experience educating returnees' children as well as interviews with return migrants that have children under eighteen. In addition, two representative surveys – the

Lithuanian population survey and the survey of return migrants – are used to illustrate the tendencies of return migration.

This article aims to contribute to the development of return migration research field and raises such questions as: How the educational opportunities for children make impact on decision to return to Lithuania? How educational institutions are chosen and how the pupils' knowledge is evaluated? What are the main challenges that teachers face while educating returnees' children?

The research has revealed that family circumstances are one of the most important factors motivating emigrants to return. The desire to start a family and raise children in a Lithuanian cultural environment and children's education may be important aspects when deciding to return. Parents that are planning to return are interested in educational opportunities for children, are collecting relevant information and, if possible, are visiting schools before returning to Lithuania. Some of them express their worries about the preparation of teachers to educate their children.

The research also shows that not all teachers are aware how to deal with the challenges they face educating pupils with the migrant background. The qualitative interviews have revealed that it is harder to get relevant information for teachers from small towns, and it is hardly possible for them to participate in the trainings that are organised in the cities. Therefore, teachers are obliged to find individual creative solutions for teaching children. According to the interviewees, such measures as individualised course materials, specific training courses, allocation of additional funding for the Lithuanian language or other subject classes could contribute to a better integration of returnees' children. The interviews also disclosed that not all policy measures for the integration of children with the migrant background are applicable in small towns.